

Павел Сцяцко

Гродна

Мае міжнародныя кантакты з вядомымі лінгвістамі

Міжнародныя кантакты спрыяюць паглыбленню і разнастайнасці навуковага досведу, абмену навуковай інфармацыяй, узбагачэнню даследаванняў канкрэтным фактычным матэрыялам, адметным бачаннем свету і яго рэалізацыяй у розных мовах свету. А гэта не можа не выклікаць прагі да міжнародных стасункаў у неабыхавых да навукі людзей.

З нагоды выдання кнігі *Беларуская мова ў супольнасці моў: зборнік навуковых артыкулаў (да 85-годдзя прафесара П.У. Сцяцко)* (Гродна 2015) хочацца падзяліцца сваім досведам у гэтым кірунку. Нашыя кантакты такога кшталту пачаліся падчас удзелу ў міжнародных навуковых форумах: з'ездах, сімпозіумах, канферэнцыях, семінарах, а таксама з выступаў у якасці афіцыйнага апанента на абароне дысертацый. Пачаліся яны ў Самаркандзе (Узбекістан) падчас усесаюзных канферэнцый па праблемах словаўтварэння, складання словаўтваральных слоўнікаў. Тут аўтару гэтых радкоў пашчасціла выступаць з паведамленнямі пра вынікі даследавання беларускага народнага словаўтварэння і прыняць удзел у дыскусіях па праблемах усходнеславянскай дэрываталогіі. Наладжаны кантакты з вядомымі дэрываталагамі, найперш з А. Ціханавым, даследчыкам праблемаў словаўтваральнага слоўніка рускай мовы. Дарэчы, потым А. Ціханаў выступіць першым афіцыйным апанентам па маёй доктарскай дысертацыі ў Акадэміі навук Беларусі (1980 г.). Былі апублікаваны мае рэцэнзіі на двухтомны *Словообразовательный словарь русского языка* А. Ціханава. Я атрымаў у г. Гродна і яго слоўнік уласных асабовых імёнаў.

На навуковых канферэнцыях у Самаркандзе ўстаноўлены навуковыя сувязі з В. Нікіцевічам, знакамітым навукоўцам, заснавальнікам школы намінацыйнай дэрывацыі, аўтарам многіх публікацый па гэтай праблеме. Потым ён будзе загадваць адмысловай для Гродна кафедрай агульнага і славянскага мовазнаўства і перадасць навуковую эстафету свайму сыну Аляксею, які пойдзе па навуковых сцяжынках бацькі, стане доктарам філалагічных навук, прафесарам.

З блізкага замежжа шчыльныя навуковыя кантакты былі з Ужгарадскім універсітэтам (Украіна) і слынным навукоўцам яго Й.Д. Дзэндзэліўскім, аўтарам *Атласаў па народнай мове Украіны* (яны ў маёй бібліятэцы, з дарчым надпісам аўтара). Ён жа апублікуе вялікую рэцэнзію на маю манаграфію *Беларускае народнае словаўтварэнне* ў часопісе "Slavia" (ročník 51, 1982, číslo 3–4, s. 419–424). Я атрымаю ад Й.Д. Дзэндзэліўскага і запрашэнне на чытанне спецкурсу па народнай дэрывацыі студэнтам–україністам Ужгарадскага ўніверсітэта. На пасяджэнні вучонай Рады па абароне дысертацый мне пашчасціць выступіць афіцыйным апанентам па доктарскай дысертацыі *Украинское диалектное словообразование в ареальном аспекте* (автор Я. Закревская, 1984).

Меў я даследчыцкія кантакты з іншымі навукоўцамі гэтай ВНУ – з даследчыкамі ўкраінскай анамастыкі. Надрукаваў рэцэнзію на кнігу Ю. Редько *Сучасні ўкраїнські прізвішча*, Київ 1966 ("Полымя" 1968, № 4, с. 237–238). Устанавіліся навуковыя кантакты з Кіеўскім універсітэтам падчас IX З'езду славістаў (1983) і пазнейшым часам. На Міжнародным з'ездзе славістаў прыняў удзел у абмеркаванні двух дакладаў 1) S. Wachoń (Польшча) *Аб экспрэсівах з фармантам -іса ва ўсходнеславянскіх мовах параўнальна з польскай*. Тэкст выступу апублікаваны ў кнізе *IX Международный съезд славистов*, Київ 1986. На старонцы 136 чытаем: Стецко П.В. (СССР). У публікацыі (па-руску) даецца ацэнка названага даклада і выказваюцца крытычныя заўвагі. У прыватнасці, аўтар дакладна не выкарыстаў звестак па народнай беларускай мове (кніга П. Сцяцко *Беларускае народнае словаўтварэнне*, Мінск 1977), дзе дэрываты з фармантам *-іца* складаюць досыць прадукцыйны словаўтваральны тып і ў сучаснай беларускай народнай мове, парўн.: *змяіца, жабіца* і пад. пры негатыўнай характарыстыцы асобы, а таксама ў гутарковым стылі літаратурнай мовы, дзе ўтварэнні на *-іца* (*біялагіца, матэматыца* і пад.) абазначаюць асобу жаночага полу з канатацыяй непахвальнасці. 2) В. Лопатин, И. Улуханов (СССР) *Сходства и различия в словообразовательных системах славянских языков*. На с. 247–248 змешчаны тэкст майго выступу на дыскусіі па гэтым дакладзе. У тэксце пры агульнай станоўчай ацэнцы даклада падаецца шмат крытычных заўваг, дзе ў прыватнасці паказваюцца нявыкарыстаныя дакладчыкамі грунтоўныя даследаванні па словаўтварэнні беларускіх і ўкраінскіх навукоўцаў (П. Сцяцко, І. Кавалік, І. Дзэндзэлеўскі, Я. Закрэўская і інш.), а гэта значна змяніла б высновы дакладчыкаў пра падабенства і адрозненне словаўтваральных сістэм славянскіх моў.

Падчас працы Міжнароднага з'езда славістаў былі канкрэтныя сустрэчы, навуковыя кантакты аўтара гэтых радкоў з вядомымі славістамі – дэлегатамі IX МЗС, а таксама навукоўцамі, запрошанымі на з'езд, з розных навуковых цэнтраў славістыкі Еўропы, Азіі, Амерыкі. Мне пашчасціла мець гутаркі з такімі даследчыкамі, як К. Гутшміт (Германія),

Ф. Слаўскі (аўтар этымалагічнага слоўніка польскай мовы), П. Чучка, Я. Закрэўская, Т. Панько, Й. Дзэндзэліўскі (Украіна), Ян Петр (Чэхія).

У пазнейшы час адбыліся кантакты з украінскім навукоўцам Рыгорам Піўтаракам, членам-карэспандэнтам Нацыянальнай акадэміі навук Украіны, аўтарам грунтоўных даследаванняў па старажытнаўкраінскай мове як прамове ўсходніх славян. Маю ад спадара Р. Піўтарака з дарчым подпісам шэраг ягоных кніг, а таксама вялікі лексікаграфічны набытак (Г. Півторак, О. Скопненко *Білорусько-ўкраїнський словник*, Київ 2006. За рэдакцыю докт. філол. наук, проф. Г. Півторака).

Шчыльныя навуковыя стасункі маюцца і з Львоўскім універсітэтам, яго навукоўцамі І. Кавалыкам, Я. Закрэўскай, Т. Панько і інш. Прафесар І. Кавалык выступаў апанентам маёй доктарскай дысертацыі (Мінск 1980). Яго грунтоўныя працы па праблемах словаўтварэння добра вядомыя і ў Беларусі.

Далей па часе ўстанаўляюцца навуковыя кантакты з даследчыкамі з Карлавага ўніверсітэта Прагі (Чэхія). Тут я пашыраў свой славістычны досвед у 1983 годзе і шчыльна кантактаваў з такімі навукоўцамі, як Ян Петр, Ян Гакс, Н. Грыдлічка.

З найбліжэйшымі суседзямі – палякамі – навуковыя стасункі пачаліся ў 1988 годзе, калі я дасканаліў свой досвед у паланістыцы ў Варшаўскім універсітэце, а пазней – у 1991–1994 гадах працаваў прафесарам гэтага ўніверсітэта ў яго філіі – Беластоку. Сяброўскія адносіны склаліся з загадчыкам кафедры беларускай філалогіі гэтай ВНУ Аляксандрам Баршчэўскім, а таксама з Нінай Баршчэўскай, якая цяпер узначальвае Кафедру Беларусістыкі і кіруе навуковай радай часопіса “*Acta Albarruthenika*”, у склад якой я ўваходжу. Дарэчы, тут у 15 нумары надрукаваны артыкул *85-годдзе Паўла Сцяцко*. У чатырнаццатым нумары часопіса змешчана рэцэнзія Н. Баршчэўскай на аўтарэферат маёй аспіранткі Ганны Аўчыннікавай *Словаўтваральная семантыка і структура агентываў ва ўсходнеславянскіх і польскай мовах* (Белдзяржуніверсітэт, 2014). У беластоцкай філіі Варшаўскага ўніверсітэта я выкладаў курс беларускай мовы, параўнальнай граматыкі ўсходнеславянскіх і польскай моваў, вёў семінар па словаўтварэнні беларускай, польскай і рускай моваў. Некаторыя з былых маіх студэнтаў сталі кандыдатамі навук. Да прыкладу, Базыль Сегень, які прымаў удзел у Міжнароднай навуковай канферэнцыі “Надзённыя пытанні лінгвістыкі (да 75-годдзя прафесара П. Сцяцко)” (Гродна 2005) і выступіў з дакладам *Да пытання міжмоўнай аманіміі* (Тэкст апублікаваны ў матэрыялах канферэнцыі пад той самай назвай). Непасрэдныя стасункі былі ў нас з Янам Францішкам Насовічам, кіраўніком польска-беларускіх дачыненняў. Апублікаваны артыкулы (аднасобныя і супольныя) у выданні “*Białostocki Przegląd Kresowy*” (т. I–2, Białystok 1994). Я ўваходзіў у склад навуковага рэдакцыйнага камітэта гэтага выдання. Апроч таго, мая кніга *Уводзіны ў мовазнаўства* (з грыфам

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гродна 2001, 229 с.) выкарыстоўваецца пры вывучэнні адпаведнага тэарэтычнага курсу на філалагічным факультэце Беластоцкага ўніверсітэта.

Устанавіліся навуковыя стасункі і з беластоцкімі навукоўцамі Э. Смудкавай і М. Кандрацюком.

Навуковыя стасункі ў галіне дэрываталогіі і культуры мовы (нармалізацыі) маюцца з Германам Бідэрам, прафесарам Інстытута славістыкі Зальцбургскага ўніверсітэта (Аўстрыя). Яго даклад па праблемах нармалізацыі беларускай літаратурнай мовы ў галіне словаўтварэння быў агучаны на Міжнароднай навуковай канферэнцыі “Надзённыя пытанні лінгвістыкі (да 75-годдзя прафесара П. Сцяцко)”, якая адбывалася ў Гродзенскім ўніверсітэце (11 сакавіка 2005 г.). У аснове даклада – матэрыялы з яго кнігі *Культура речи. Восточнославянские языки. У гэтай манаграфіі Г. Бідэр высока ацэньвае публікацыі П. Сцяцко *Праблемы нормы, культуры мовы* (1998) і *Праблемы лексічнага нармавання беларускай мовы* (1999), называючы іх аўтара “прагрэсіўным вучоным, які адстойвае нацыянальную адметнасць беларускай мовы”. Даклад Г. Бідэра быў апублікаваны ў 2005 годзе на старонках “Весніка Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы”.*

Былі шчыльныя навуковыя кантакты ў нас з Карлам Гутшмітам, загадчыкам аддзялення славянскіх моў Секцыі славістыкі Берлінскага ўніверсітэта імя братаў Гумбальтаў. Кантактавалі мы з ім і падчас IX Міжнароднага з’езда славістаў (Кіеў 1983) і на міжнародных канферэнцыях у Мінску. Ён высока ацэньваў кнігі П. Сцяцко па народнай лексіцы ў рэцэнзіях, апублікаваных у Берлінскім славістычным часопісе. Падчас ліставання вырашаліся і навуковыя пытанні.

У 1995 годзе мой артыкул *Калькі-калекі* быў апублікаваны ў часопісе “Полымя” (№ 6) і перадрукаваны на сайце часопіса перакладной літаратуры “Прайдзі Свет” у рубрыцы “Мова” і даступны шырокай аўдыторыі інтэрнэт-карыстальнікаў: <http://prajdzisvet.org/mova/9>.

Устанавіліся навуковыя кантакты, была супраца з навукоўцамі Злучаных Штатаў Амерыкі з лінгвістам Куртам Вулхайзерам (Тэхас), разам праводзілі экспедыцыю па зборы лінгвістычнага матэрыялу на беларуска-польскім памежжы Гродзенскай вобласці. Сабраныя моўныя факты сталі прадметам даследавання ў абодвух навукоўцаў.

З дырэктарам беларускага Інстытута навукі і мастацтва (Нью-Ёрк) Вітаўтам Кіпелем мы пазнаёміліся ў сценах нашага ўніверсітэта падчас візіту амерыканскай дэлегацыі ў Беларусь. У актавай зале Гродзенскага ўніверсітэта адбылася прэзентацыя кніг В. Кіпеля і П. Сцяцко. Мною былі ўручаны амерыканскаму госцю тры кнігі (*Народная лексіка, Народная лексіка і словаўтварэнне, Беларускае народнае словаўтварэнне*), на што Вітаўт Кіпель сказаў: “Наш Інстытут мае вашыя кнігі, спадар Павел, але няхай яны будуць у маёй хаце. Тым болей, з дарчым падпісам

і атрыманыя з рук самога аўтара гэтых кніжак”. Ад В. Кіпеля я атрымаў яго кнігі пра беларусаў Амерыкі.

У 2002 годзе прафесар я атрымаў запрашэнне ад Амерыканскага біяграфічнага інстытута (American Biographical Institute, Inc. 5126 Bur Oakcircle, box 31226 Raleigh, NC 27622-1226) да публікацыі яго біяграфіі і звестак пра навуковыя дасягненні ў сучасным выданні аўтарытэтай міжнароднай біяграфічнай энцыклапедыі *Хто ёсць Хто?* (*Who is Who*), а таксама прапаноў стаць рэдактарам-кансультантам выдання.

Вынікі навуковых кантактаў з даследчыкамі розных краін узбагацілі мяне навуковымі ведамі, канкрэтнымі ўражаннямі пра многа-стайнасць абсягаў свету, дадалі ўпэўненасці ў карысці навуковага досведу, у патрэбе перадаваць яго новай змене навукоўцаў роднай Беларусі.